

УДК 338.43
JEL Classification Q12

Пархоμεць Микола

д.е.н., професор кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу

Уніят Людмила

к.е.н., доцент, докторант кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

E-mail: luda@uniyat.in.ua

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація

Вступ. *Необхідність підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності зернового господарства у сільськогосподарських підприємствах обумовлюють об'єктивну необхідність пошуку цілеспрямованого управління витратами в напрямі інноваційних методів використання наявних ресурсів, зменшення собівартості продукції, виявлення потенційних резервів підвищення доходності та прибутковості суб'єктів аграрного бізнесу.*

Теоретичною і методичною основою даного дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, нормативно-правові документи, статистичні дані з питань ефективного функціонування зернового господарства у аграрних підприємствах.

Методи. *У дослідженні використано монографічний, економіко-статистичний, метод порівняльного аналізу, узагальнення, абстрактно-логічний та інші методи.*

Результати. *У статті проведено аналіз динаміки витрат на виробництво і збут зернової продукції, визначено тенденції у діяльності зернового господарства, розкрито чинники та резерви підвищення економічної ефективності, конкурентоспроможності подальшого його розвитку в аграрних підприємствах.*

Перспективи. *Підвищення економічної ефективності управління витратами у зерновому господарстві аграрних підприємств має здійснюватися на основі інноваційних методів використання земельних, технічно-матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності зернової продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках, прибутковості підприємств, розширеному відтворенню та поліпшенню соціально-економічних умов життя нашого населення.*

Ключові слова: *управління витратами, виробнича собівартість зерна, повна собівартість зерна, економічна ефективність, конкурентоспроможність, зернове господарство, чинники підвищення ефективності зернового господарства.*

Вступ.

Ринкові умови обумовлюють суб'єктів господарювання виробляти високоякісне і конкурентоспроможне зерно усіх зернових і зернобобових культур, запроваджувати інноваційні, ресурсоощадні технології, раціонально використовувати наявні ресурси. Домогтися цього можна в значній мірі за рахунок цілеспрямованого управління витратами на ефективний і конкурентоспроможний розвиток зернового господарства у аграрних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми управління витратами у зерновому господарстві, зниження рівня собівартості зерна та підвищення його економічної ефективності й конкурентоспроможності у підприємствах досліджувались багатьма вченими, зокрема у працях Андрійчука В.Г., Бойка В.І., Зубця М.В.,

Кваші С.М., Лупенка Ю.О., Малика М.Й., Ульяновченка О.В., Шпикуляка О.Г., Шпичака О.М. та інших науковців [7; 8; 9]. Ці наукові розробки дуже вагомі, однак їх недостатньо для розв'язання проблем ефективного управління витратами у зерновому господарстві підприємств конкретного регіону, що потребує більш детального дослідження.

Мета.

Метою дослідження є ретроспективний аналіз тенденцій розвитку зернового господарства, структури собівартості основних зернових культур, обґрунтування аспектів ефективного управління витратами у зерновому господарстві аграрних підприємств регіону.

Методологія дослідження.

Теоретичною і методичною основою дослідження стали наукові праці вітчизняних вчених, нормативно-правові та інші директивні документи з питань ефективного управління витратами та підвищення економічної ефективності й конкурентоспроможного розвитку зернового господарства у підприємствах.

Для дослідження проблеми управління витратами у аграрному виробництві, насамперед необхідно уточнити поняття економічних категорій «витрати» і «затрати», які у практичній діяльності сприймаються як ідентичні, синоніми. Опрацювання літературних джерел [2; 7] дає змогу чітко усвідомити сутність та відмінності понять витрати і затрати.

Природа ринку дає підстави думати і стверджувати, що затрати – це категорія, яка характеризує наявні техніко-технологічні основні й оборотні активи, необхідні для виробництва певної продукції, а витрати – це фінансово-економічна категорія, що характеризує обсяг витрат у грошовому виразі на придбання необхідних техніко-технологічних основних і оборотних активів. Ці категорії є взаємоув'язані і доповнюють одна одну.

Витрати формують обсяг вартостей придбаних основних і оборотних активів, вони дають змогу здійснювати управління і моніторинг за доцільністю придбання певних активів. Затрати є натурально-речові види активів, що формують матеріально-технічну базу підприємства, яка є основою для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції.

Витрати формують виробничу і повну собівартість продукції, зіставивши останню із доходом (ціною реалізації) визначають рівень ефективності, дохідності конкретної продукції, галузі, підприємства загалом.

Управління витратами в зерновому господарстві має передбачати: встановлення для яких цілей, з якою метою, коли і в яких обсягах необхідно витратити ресурси підприємства; прогноз розвитку зернового господарства на найближчу середню і віддалену перспективу, при якому необхідно вирішити, для чого і в яких обсягах необхідно залучати додаткові фінансові ресурси; моніторинг ефективності використання ресурсів, який передбачає здійснення аналізу і порівняння показників господарюючих суб'єктів, визначення результату діяльності, вміння забезпечити порівняно високий рівень віддачі використання ресурсів підприємства.

Результати.

Дослідженнями встановлено, що у практичній діяльності підприємств зернового господарства як окремих регіонів, так і України загалом за останні роки виявлено чітку тенденцію до зростання виробничої і повної собівартості 1 ц зерна усіх зернових і зернобобових культур. Динаміка витрат у зерновому господарстві аграрних підприємств суттєво обумовлена природно-кліматичними умовами, що здійснюють потужний вплив на результати господарювання, економічну ефективність виробництва зерна.

Аналіз динаміки економічної ефективності виробництва і продажу зерна зернових і зернобобових культур розглянемо на прикладі сільськогосподарських підприємств Тернопільської області (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка економічної ефективності виробництва і продажу зерна зернових і зернобобових культур у підприємствах Тернопільської області*

Показники	Роки						2016 р. до 2011 р., в %
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Зібрана площа зернових і зернобобових культур, тис. га	334,3	364,2	345,9	347,8	313,5	330,6	98,9
Частка зібраної площі зернових і зернобобових до ріллі, %	73,3	78,9	73,0	73,9	66,6	70,3	-3,0
Повні витрати на 1 га зібраної площі зернових, грн	3218	4586	3412	6228	4646	8613	267,6
Урожайність зернових і зернобобових, ц/га	44,0	46,4	50,7	61,2	55,0	58,1	132,0
Реалізовано зерна на 1 га зібраної площі, ц	27,8	35,9	27,8	46,2	24,3	39,5	142,1
Повна собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн	115,77	127,77	122,73	137,48	188,88	218,04	188,3
Ціна 1 ц реалізованого зерна, грн	139,82	151,06	126,76	174,88	268,97	317,79	227,3
Прибуток від реалізованого зерна:							
-на 1 ц реалізованого зерна, грн	24,05	23,29	4,03	37,40	80,09	99,75	414,8
-на 1 га зібраної площі, грн	668,6	836,1	112,0	1727,9	1946,2	3940,1	589,3
Коефіцієнт дохідності (відношення виручки до повних витрат), пункт.	1,21	1,18	1,03	1,27	1,42	1,46	120,6

*Джерело: розроблено на основі [3; 4].

Як видно з таблиці 1, зібрана площа зернових і зернобобових культур упродовж 2011-2016 рр. становила відповідно 334,3 і 330,6 тис. га. Вказана зібрана площа зернових і зернобобових культур займала у структурі ріллі сільськогосподарських підприємств регіону відповідно 73,3–70,3%, що свідчить про надто високу їх частку, яка на 20-25% перевищує допустиму частку рекомендованої структури посівних площ. Особливо збільшено частку посівів пшениці, кукурудзи на зерно, ячменю. Однак у підприємствах недостатні площі посівів гречки, гороху, проса, жита.

Необхідно вказати, що надмірні посіви зернових (пшениця, ячмінь, кукурудза на зерно) обумовлюють порушення агротехнічних вимог щодо принципів організації структури посівних площ сільськогосподарських культур. У підприємствах зернові культури розміщують після зернових, що призводить до збільшення шкідників і хвороб, в результаті зменшується їх урожайність, гальмується розвиток зернового господарства.

Повні витрати з розрахунку на 1 га зібраної площі зернових культур упродовж 2011-2016 років збільшились відповідно із 3218 до 8613 грн, або у 2,7 рази. За цей період урожайність зернових і зернобобових культур збільшилась з 44 ц (2011 р.) до 58,1 ц (2016 р.) або на 32%.

Повна собівартість 1 ц реалізованого зерна зернових і зернобобових культур у підприємствах області, як видно з таблиці 1, збільшилась із 115,77 грн у 2011 р. до 218,04 грн у 2016 р., або на 88,3%.

Ціна реалізації 1 ц зерна за аналізований період збільшилась відповідно з 139,82 грн (2011 р.) до 317,79 грн (2016 р.), або у 2,3 рази, що забезпечує прибуткове виробництво і збут продукції зернового господарства у підприємствах.

Підвищення ефективності виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах як кожного регіону зокрема, так і України загалом є важливим завданням, зокрема: для держави необхідно створити сприятливі умови для ефективного зернового бізнесу; для суб'єктів підприємництва проводити аналіз бізнесової діяльності, розробляти конкретні заходи задля підвищення економічної ефективності функціонування зернового господарства та інших видів діяльності підприємств. Результат ефективності аграрного бізнесу досягається при систематичному аналізі виробництва і збуту продукції, розробці конкретних заходів, спрямованих на раціональне

використання матеріальних ресурсів і на цій основі зниження собівартості продукції, що може досягатись при цілеспрямованому управлінні витратами у підприємстві.

Моніторинг витрат і ефективності виробництва зерна проведено за методикою вчених ННЦ ІАЕ [2, с.17-19], яка передбачає аналіз структури собівартості з розрахунку на 1 т зерна і 1 га зібраної площі. Витрати, пов'язані безпосередньо з виробництвом зерна зернових і зернобобових культур, проаналізуємо за елементами у вартісному і відсотковому вимірі по регіону. Такий методичний підхід дає змогу зіставити виробничо-господарські ефекти по конкретних підприємствах, адміністративних районах, регіонах ведення аграрного бізнесу. Оцінка собівартості в динаміці дозволяє визначити наскільки змінюється рівень ефективності, дохідності виробництва і збуту зерна та які структурні елементи, якою мірою (зниження чи підвищення) на неї впливають. За таким моніторингом і управлінням витрат можна визначити, що потрібно зробити на рівні підприємств і з боку державного регулювання економіки, щоб сприяти стабілізації собівартості, особливо відносно темпів її змін порівняно зі змінами цін на дану продукцію. Собівартість дає змогу оцінити динаміку зміни ціни споживаних у виробництві зерна ресурсів і праці за часовий проміжок та її територіальні особливості за видами зерна зернових і зернобобових культур.

Динаміку витрат на виробництво і збут 1 ц пшениці у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області в середньому за 2011-2013 рр. і 2014-2016 рр. наведено у таблиці 2. Як видно з таблиці, середня виробнича собівартість 1 ц зерна пшениці у підприємствах області зросла із 103,92 грн (за 2011-2013 рр.) до 149,44 грн (за 2013-2016 рр.). Найбільшу частку в структурі собівартості зерна пшениці в середньому за 2011-2013 рр. і 2014-2016 рр. у підприємствах області займали витрати на мінеральні добрива – 23,91 грн (23,0%) і 37,80 грн (25,3%), відповідно. Аналогічна тенденція спостерігається у підприємствах окремих районів. Там найбільше витрат використали на придбання мінеральних добрив та інші прями й загальновиробничі витрати.

Негативною тенденцією для усіх підприємств області є те, що там суттєво зменшено витрати: на насіння, як основу майбутньої урожайності; на оплату праці, як основу для мотивації підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва; на амортизаційні відрахування, як основу для якісного оновлення техніко-технологічних засобів.

Слід вказати, що суттєво зросли витрати на оплату послуг і робіт сторонніх організацій в більшості підприємств області, що обумовлено значним фізичним зношенням і моральним старінням основних технічних засобів (сівалки, зернові комбайни, трактори тощо) та потребою проведення частих ремонтів.

Повчальним є досвід управління витратами на виробництво зерна та іншої продукції рослинництва й тваринництва у передовому підприємстві ПОП «Іванівське» Тербовлянського району Тернопільської області. Там витрати, насамперед, спрямовувались: на створення потужної матеріально-технічної бази та власного машинно-тракторного парку; придбання якісного і високоврожайного насіння; забезпечення підприємства необхідними матеріальними ресурсами; підвищення оплати праці та зацікавленості працівників підприємства у поліпшенні кінцевих результатів. Це підприємство орендує 4451 га ріллі, в середньому за 2011-2016 роки середня урожайність пшениці становила 83,4 ц/га, повна собівартість 1 ц реалізованого зерна пшениці – 231,49 грн, ціна реалізації 1 ц зерна – 286,61 грн, обсяг прибутку на 1 ц проданого зерна – 55,12 грн і на 1 га зібраної площі – 2313 грн, коефіцієнт дохідності (відношення ціни пшениці до повної її собівартості) – 1,20, який показує, що на кожну гривню витрат, вкладених у виробництво пшениці там отримали по 20 копійок прибутку.

Важливо спрямовувати управління витратами в напрямі створення необхідних умов для виробництва зерна пшениці, яка за якісними параметрами закупівельного зерна має відповідати вимогам 3 класу згідно ДСТУ 3768: 2010. Закупівельна ціна 1 тонни зерна пшениці 3 класу з врахуванням ПДВ на 2018/2019 маркетинговий рік становить 5250 грн/т, що на 8,2% вище порівняно із пшеницею, що відповідає вимогам 4, 5 і 6 класів [5].

Таблиця 2

Динаміка витрат на виробництво і збут 1 ц пшениці у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області*

Показники	В середньому по підприємствах області			З них підприємства:					
				Теребовлянського району			у т.ч. ПОП «Іванівське» Теребовлянського району		
	За 2011-2013 рр., грн	За 2014-2016 рр., грн	2014-2016 рр.в % до 2011-2013 рр.	За 2011-2013 рр., грн	За 2014-2016 рр., грн	2014-2016 рр.в % до 2011-2013 рр.	За 2011-2013 рр., грн	За 2014-2016 рр., грн	2014-2016 рр.в % до 2011-2013 рр.
Витрати , всього	103,9	149,4	143,8	82,91	153,9	185,4	122,3	203,4	166,4
у т.ч. прями матеріальні витрати з них:	75,76	108,5	143,2	61,37	123,3	200,8	85,35	155,0	181,6
- насіння	11,99	12,42	103,6	9,81	15,37	156,7	4,51	29,63	581,8
- мінеральні добрива	23,91	37,80	158,1	46,94	36,06	212,9	25,16	35,32	140,4
- пальне і мастильні матеріали	12,36	14,73	119,2	11,14	23,15	207,8	13,13	21,04	160,2
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій	12,09	16,24	134,3	4,46	14,28	287,9	0,61	0,49	80,3
- решта матеріальних витрат	15,40	27,30	177,3	19,39	34,39	178,3	41,94	75,54	180,1
Прямі витрати на оплату праці	5,61	6,28	111,9	4,61	6,80	147,5	14,38	17,97	125,0
Інші прямі та загально-виробничі витрати, всього з них:	22,55	34,67	153,7	16,93	23,64	179,7	29,40	30,45	103,6
- амортизація матеріальних активів	5,89	8,17	138,7	3,71	5,32	143,4	7,54	3,21	42,6
- відрахування на соціальні заходи	6,36	1,91	30,0	2,23	2,46	110,3	5,61	5,65	100,7
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат	10,30	24,59	238,7	10,99	15,86	144,3	16,25	21,59	132,9
Урожайність пшениці, ц/га	37,8	53,0	140,2	38,1	58,3	153,0	66,9	83,4	124,7
Витрати на збут 1 ц пшениці, грн	32,62	38,55	-118,2	30,1	32,8	109,0	6,03	28,05	465,2
Повна собівартість 1 ц реалізованої пшениці, грн	136,5	188,0	137,7	113,0	186,5	165,0	128,3	231,5	180,4
Ціна реалізації 1 ц пшениці, грн	142,1	244,8	172,3	129,6	250,0	192,9	143,0	286,6	200,5
Прибуток (збиток) на 1 ц пшениці, грн	5,53	56,78	10,3 рази	16,61	63,56	382,7	14,63	55,12	376,8
Коефіцієнт дохідності, пункт.	1,04	1,30	125,0	1,15	1,34	116,5	1,11	1,24	111,7

*Джерело: розроблено на основі [3; 4].

Зібрана площа кукурудзи на зерно у підприємствах області за останні 2011-2016 рр. досягла 112,8 тис. га, що на 83,7 % більше порівняно із 2010 роком. За зібраною площею у підприємствах області за аналізований період вона поступається лише пшениці.

Динаміку витрат на виробництво і збут 1 ц зерна кукурудзи у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області в середньому за 2011-2013 рр. і 2014-2016 рр. висвітлено у таблиці 3. Як видно із таблиці, виявлено аналогічні тенденції у порів'янні із зерном пшениці. Аналіз витрат на мікро і мезорівнях показав суттєві зміни в динаміці в середньому за 2011-2013 рр. і 2014-

2016 рр., які відбулись як за рівнем виробничої собівартості зерна кукурудзи, так і окремими елементами витрат. Так, рівень виробничої собівартості 1 ц кукурудзи у підприємствах області збільшився із 82,47 грн до 131,59 грн або на 59,6%. Найбільшу частку витрат у підприємствах використовують на придбання ресурсів (міндобриво, насіння, пальне), оплату послуг і робіт сторонніх організацій та решту матеріальних витрат (підготовка зерна до збуту, очистка, досушування тощо). Витрати на оплату послуг і робіт сторонніх організацій в середньому за 2011-2013 рр. і 2014-2016 рр. у підприємствах Тернопільської області зросли на 98,1%, а у підприємствах Теребовлянського району в 2,2 рази. Це свідчить про фізично зношений стан комбайнів та інших технічних засобів й необхідність їх частих ремонтів. У підприємствах області відсутня належна виробнича інфраструктура для підготовки зерна до реалізації згідно вимог стандарту (досушка до вологості не більше 14%). Варто зазначити, що витрати на оплату послуг і робіт сторонніх організацій у підприємстві ПОП «Іванівське», як видно із таблиці 3, зведені практично до нуля тому, що там створено потужний машинно-тракторний парк, власну належну майстерню по ремонту сільськогосподарської техніки.

Практика засвідчує, що управління витратами в процесі виробництва зерна кукурудзи необхідно спрямовувати на придбання насіння нових сортів і, особливо, високоврожайних гібридів. Узагальнення літературних джерел [2; 3; 4] показало, що для підприємств Тернопільської та західних областей України рекомендовано нові гібриди кукурудзи на зерно: ДКС 3939 із ФАО 320, ДКС 4014 із ФАО 310, ДКС 3511 із ФАО 330, Лімагрейн, ЛГ 3258, ЛГ Новий та інші. Ці гібриди спроможні забезпечити вищу урожайність (10-12 т/га), меншу передзбиральну вологість зерна і собівартість зерна, що суттєво підвищує економічну ефективність їх використання.

Таблиця 3

Динаміка витрат на виробництво і збут 1 ц зерна кукурудзи у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області*

Показники	В середньому по підприємствах області			У тому числі підприємства району:					
				Теребовлянський			У т.ч. ПОП «Іванівське» Теребовлянського району		
	За 2011-2013 рр., грн	За 2014-2016 рр., грн	2014-2016 рр. в % до 2011-2013 рр.	За 2011-2013 рр., грн	За 2014-2016 рр., грн	2014-2016 рр. в % до 2011-2013 рр.	За 2011-2013 рр., грн	За 2014-2016 рр., грн	2014-2016 рр. в % до 2011-2013 рр.
Витрати , всього	82,47	131,6	159,6	63,53	127,5	200,8	123,8	212,4	171,6
у т.ч. прямі матеріальні витрати з них:	62,28	100,1	160,6	51,73	107,7	208,2	94,2	161,6	171,6
- насіння	13,52	21,80	161,2	8,55	18,12	211,9	14,67	22,23	151,5
- мінеральні добрива	15,48	24,23	156,5	11,04	25,58	231,7	28,51	36,77	129,0
- пальне і мастильні матеріали	8,65	9,48	109,6	8,98	17,38	193,5	14,3	22,9	159,9
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій	14,26	28,25	198,1	8,66	19,34	223,3	0,11	0,11	100,0
- решта матеріальних витрат	10,35	16,29	157,4	14,50	27,29	188,2	36,58	79,63	217,7
Прямі витрати на оплату праці	3,57	4,01	112,3	3,03	4,77	157,4	13,63	20,03	147,0
Інші прямі та загально-виробничі витрати, всього з них:	16,62	27,53	165,6	8,47	15,06	171,7	15,96	59,6	373,4
- амортизація матеріальних активів	4,10	4,35	106,1	2,38	3,79	159,2	4,55	2,6	57,1

Продовження табл. 3

- відрахування на соціальні заходи	1,35	1,28	94,8	1,08	1,84	170,4	4,67	4,23	90,6
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат	11,20	21,90	195,5	5,31	9,43	177,6	6,74	52,77	7,8 рази
Урожайність кукурудзи, ц/га	72,8	74,8	102,7	73,1	82,7	113,1	111,5	97,5	87,5
Витрати на збут 1 ц кукурудзи, грн	25,95	42,02	161,9	39,12	60,62	155,0	12,93	14,36	111,1
Повна собівартість 1 ц реалізованої кукурудзи, грн	108,4	173,6	160,1	102,7	188,2	155,0	136,1	187,6	137,9
Ціна реалізації 1 ц кукурудзи, грн	128,5	242,5	188,7	144,4	224,8	155,7	145,7	202,2	178,5
Прибуток (збиток) на 1 ц кукурудзи, грн	20,07	68,85	343,0	41,71	36,62	87,8	9,59	14,58	152,0
Коефіцієнт дохідності, пункт.	1,19	1,40	0,21	1,41	1,19	84,4	1,07	1,08	100,9

*Джерело: розробка на основі [3; 4].

Дослідження показали значну диференціацію рівня витрат за елементами по районах, а ще більше в розрізі підприємств. Порівняно раціональніше використовувались витрати, як видно з таблиці 3, на придбання ресурсів у підприємствах Терехівського району. Значно зросли витрати на оплату послуг і робіт сторонніх організацій, інші прямі та загальновиробничі витрати. Вкрай низькі витрати в усіх районах області виділялись на оплату праці, що не зацікавлювало працівників у поліпшенні економічних результатів вирощування кукурудзи на зерно.

Порівняно найкращих господарсько-фінансових результатів домоглися у підприємствах Зборівського району. Там урожайність кукурудзи на зерно в середньому за 2014-2016 рр. становила 88,6 ц/га, прибуток на 1 ц реалізованого зерна – 110,43 грн і 1 га зібраної площі – 9773,06 грн, коефіцієнт дохідності зерна – 1,77 пунктів [3; 4; 7].

Найвищими повна собівартість 1 ц реалізованого зерна кукурудзи (341,19 грн) та ціна реалізації (492,34 грн) в середньому за 2014-2016 рр. були у підприємствах Чортківського району. Там урожайність кукурудзи на зерно за аналізований період становила 69,7 ц/га, отримано прибутку на 1 ц реалізованого зерна 151,15 грн, коефіцієнт дохідності – 1,44 пунктів. Порівняно високих господарсько-економічних показників, як свідчить таблиця 3, досягнуто у підприємстві ПОП «Іванівське» Терехівського району. Там урожайність кукурудзи на зерно в середньому за 2011-2016 рр. становила 105,3 ц/га, повна собівартість 1 ц проданого зерна кукурудзи, відповідно – 159,76 грн, а ціна реалізації – 171,64 грн, отримали прибутку на 1 ц реалізованого зерна 11,88 грн і на 1 га зібраної площі – 1044 грн, дохідність зерна кукурудзи – 1,07 пунктів.

Слід зазначити, що в даному підприємстві необхідно спрямовувати витрати на поліпшення якісних параметрів зерна кукурудзи згідно вимог 3 класу (вологість максимальна – 14%, інші показники згідно ДСТУ 4525:2006). Ціна закупівлі зерна кукурудзи 3 класу на 2018/2019 маркетинговий рік буде становити 5450 грн/т [5]. Вважаємо, що такий рівень закупівельної ціни суттєво вплине на підвищення економічної ефективності вирощування кукурудзи на зерно і буде доброю мотивацією для збільшення обсягів її реалізації сільськогосподарськими підприємствами.

Аналіз показав, що управління витратами необхідно спрямовувати у зерновому господарстві на використання інноваційних методів організації виробництва і збуту зерна, запровадження ресурсозберігаючих технологій вирощування зернових культур, створення належної виробничої інфраструктури по підготовці зерна для його реалізації, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності зернової продукції підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Висновки і перспективи.

Таким чином, виявлено чітку тенденцію в динаміці до суттєвого підвищення рівня виробничої і повної собівартості та ціни реалізації продукції зернових і зернобобових культур, що обумовило подорожчання продуктів харчування та негативно вплинуло на економіко-фінансові результати зернового господарства підприємств регіону.

Зменшити собівартість зерна можна шляхом цілеспрямованого управління витратами, які необхідно використовувати, насамперед: на підвищення урожайності зернових і зернобобових культур; використання інноваційних, ресурсощадних технологій виробництва і збуту зерна; створення системи маркетингу і менеджменту, що сприятиме конкурентоспроможному розвитку зернового господарства у підприємствах регіону.

Список використаних джерел

1. Балицький Я. Узагальнена технологія вирощування кукурудзи на зерно в господарствах Західної України (регіональний представник ТОВ «ЗААТБАУ Україна, 2017». URL: <http://www.Agroprod.Biz/2015/01/15yak.-vyroschuyut-kukurudzu-v-zahidniy-Ukrainy/>
2. Воскобійник Ю.П., Шпикуляк О.Г., Камінський І.В. та ін. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) ; за ред. Ю.П. Воскобійника. К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 356 с.
3. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області. Статистичний бюлетень. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2011-2016 рр. Тернопіль: 2012-2016 рр. 60 с.
4. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області. Сільське господарство Тернопільської області за 2011-2016 рр. Статистичний збірник. Тернопіль: 2012-2016 рр. 230 с.
5. Закупівлі зерна ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» URL: <http://www.pzcu.gov.ua/action/purchases>.
6. Музафаров Н.М., Чорнобай Л.М., Борсуков І.П. Екологічне вирощування гібридів кукурудзи в Лісостепу. Газета. Агробізнес сьогодні. 2014. № 6(277), березень. URL: www.agrobusiness.com.ua.
7. Пархоμεць М.К., Гудак В.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: Монографія. Тернопіль: ТНЕУ. «Економічна думка», 2014. 256 с.
8. Пархоμεць М. К., Уніят Л. М. Фінансовий стан та напрями його поліпшення у сільськогосподарських підприємствах. *Економічний дискурс*. 2016. Випуск 2. С. 193-203.
9. Пархоμεць М.К., Уніят Л.М., Соловей І.С. Оцінка конкурентоспроможності зерна та напрями її підвищення у підприємствах Український журнал прикладної економіки / Ukrainian journal of Applied Economics 2017. Випуск 1. Том 2. С. 85-96.
10. Романенко М. Вологовіддача як фактор економічної ефективності вирощування кукурудзи на зерно (менеджер ТОВ «Лімагрейн - Україна». 2015. URL: www.limagrain.ua.

Статтю отримано: 11.05.2018 / Рецензування 12.06.2018 / Прийнято до друку: 18.06.2018

Mykola Parkhomets

Doctor of Economics, Professor

Department of Accounting and Economics-Legal Providing of Agroindustrial Business

Lyudmilla Uniat

PhD (in Economics), Associate Professor, Doctoral Student

Department of Accounting and Economics-Legal Providing of Agroindustrial Business

Ternopil National Economic University

Ternopil, Ukraine

E-mail: luda@uniyat.in.ua

COST MANAGEMENT AS A FACTOR IN THE COMPETITIVE DEVELOPMENT OF GRAIN FARMING IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract

Introduction. The need to increase the economic efficiency and competitiveness of the grain farming at agricultural enterprises imposes an objective need for search purposeful cost management in the direction of innovative methods of using available resources, reducing the cost of production, identifying potential reserves for increasing an income and profitability of agricultural business subjects.

The theoretical and methodological basis of this study was the work of national and foreign scientists, regulatory and legal documents, statistical data on the effective functioning of grain farming at agrarian enterprises.

Methods. Monographic, economic and statistical methods, method of comparative analysis, abstract and logical, generalization and other methods are used in the study.

Results. The article analyzes the dynamics of costs for the production and marketing of grain products, determines the trends in the grain industry practice, reveals the factors and reserves for increasing the economic efficiency, competitiveness of its further development in agrarian enterprises.

Discussion. Increasing the economic efficiency of cost management in the grain industry of agrarian enterprises should be based on innovative methods of using land, technical, material, labor, financial and other resources, which will increase the competitiveness of grain products on the domestic and foreign markets, profitability of enterprises, expanded reproduction and improvement of socially and economic conditions for our population.

Key words: cost management, production cost of grain, full cost of grain, economic efficiency, competitiveness, grain farming, factors of increasing the efficiency of grain farming.

References

1. Balytskyi Ya. Uzahalnena tekhnolohiia vyroshchuvannya kukurudzy na zerno v gospodarstvakh Zakhidnoi Ukrainy (rehionalnyi predstavnyk TOV «ZAATBAU Ukraina, 2017». *Agroprod.Biz*. Retrieved from <http://www.Agroprod.Biz/2015/01/15yak.-vyroschuyut-kukurudzu-v-zahidniy-Ukrainy/>
2. Voskobiinyk, Yu.P., Shpykuliak O.H., Kaminskyi I.V. (2011). Vytraty ta efektyvnist vyrobnytstva produktsii v silskohospodarskykh pidpriemstvakh (monitorynh) [Costs and efficiency of production in agricultural enterprises (monitoring)]. Kyiv, Ukraine: National Science Center "Institute of Agrarian Economics"
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky u Ternopilskii oblasti. Statystychnyi biuleten. Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv za 2011-2016 rr. [Statistical bulletin. Main economic indicators of agricultural enterprises' performance for 2011-2016]. (2012-2016). Ternopil: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky u Ternopilskii oblasti.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky u Ternopilskii oblasti. Silske gospodarstvo Ternopilskoi oblasti za 2011-2016 rr. Statystychnyi zbirnyk. [Agriculture of the Ternopil region for 2011-2016. Statistical collection]. (2012-2016). Ternopil: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Holovne upravlinnia statystyky u Ternopilskii oblasti.
5. Zakupivli zema PAT «Derzhavna prodovolcho-zernova korporatsiia Ukrainy». *pzcu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.pzcu.gov.ua/action/purchases>.
6. Muzafarov N.M., Chornobai L.M., Borsukov I.P. (2014). Ekolohichne vyroshchuvannya hibrvidy kukurudzy v Lisostepu [Ecological cultivation of maize hybrids in the forest-steppe]. *Hazeta. Ahrobyznes sohodni*. [Newspaper. Agribusiness today.], № 6(277). *agrobusiness.com.ua*. Retrieved from <http://www.agrobusiness.com.ua>.
7. Parkhomets M.K., Hudak V.V. (2014). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia dokhidnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, praktyka: Monohrafiia. [Organizational and Economic Mechanism for Providing Profitability of Agricultural Enterprises: Theory, Methodology, Practice: Monograph]. Ternopil, Ukraine: TNEU. «Ekonomichna dumka».
8. Parkhomets M. K., Uniat L. M. (2016). Finansovyi stan ta napriamy yoho polipshennia u silskohospodarskykh pidpriemstvakh. [Financial state and directions of its improvement in agricultural enterprises]. *Ekonomichniy diskurs*. [Economic discourse.], 2, 193-203.
9. Parkhomets M.K., Uniat L.M., Solovei I.S. (2017). Otsinka konkurentospromozhnosti zerna ta napriamy yii pidvyshchennia u pidpriemstvakh. [Estimation of the competitiveness of grain and the directions of its increase in enterprises]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky* [Ukrainian journal of Applied Economics], Vypusk 1. Tom 2, 85-96.

10. Romanenko M. (2015). Volohoviddacha yak faktor ekonomichnoi efektyvnosti vyroshchuvannia kukurudzy na zerno (menedzher TOV «Limahrein - Ukraina». *limagrain.ua*. Retrieved from <http://www/limagrain.ua>.

Received: 05.11.2018 / Review 06.12.2017 / Accepted 06.18.2018

